

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора кафедри психології ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Синишиної Вікторії Михайлівни на дисертаційну роботу Коваль Діани Володимирівни «Формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів у процесі магістерської підготовки», подану у разову спеціалізовану вчену раду при Вищому навчальному закладі «Університет імені Альфреда Нобеля» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Обґрунтування вибору теми дослідження.

Кризові явища у суспільстві стали рушійною силою рефлексії кожного фахівця щодо власного місця у професійному середовищі, унормування уявлень про межі допустимого у професійних взаємодіях, ступінь особистої фахової якості порівняно з вимогами потенційних працедавців. Усе означене стає дедалі більш актуальним набором звичок, що корелюють із потенційними загрозами втрати робочого місця, заскнілості у професії, відсутності мотивації до саморозвитку. Сутність людини як соціальної істоти виявляється у постійному русі до бажаного, усвідомлюваного як необхідного й позитивного для самої себе. Однак недосягнення цього бажаного може стати як трагедією, яка порушує подальші плани життя, так і бар'єром, що дає підстави для рефлексії й об'єктивного аналізу власних активів і ресурсів, порівняння їх якості з ресурсами інших особистостей, включених у конкурентні відносини.

Таким чином, актуальною стає проблема усвідомлення рівня власних професійних домагань і визначення способів їх регулювання в аспекті набуття реалістичності, що сприяє позитивній самореалізації особистості у професії. Проблема конкуренції на ринку праці, що стає глобальною для усього світового простору, актуалізується у способах взаємодії між претендентами на працевлаштування та адміністраціями організацій з вільними вакансіями.

Результативністю такої взаємодії є досягнення компромісу між працедавцем та працівником щодо оцінки його компетентності, ресурсності та досвіду відповідно до пропозицій інших фахівців-претендентів.

У цьому аспекті актуальності набуває проблема адекватної оцінки самим фахівцем власної цінності на ринку праці, що виявляється у рівні його професійних домагань. Особливої актуальності означена проблема набуває в галузі працевлаштування представників соціальних професій, кількість яких є надмірно високою для ринку праці, при цьому випускники за представленої галузі щорічно його поповнюють.

З огляду на вищезазначене, не викликає сумнівів актуальність дисертаційної роботи пошукачки, мета якої полягає в обґрунтуванні теоретичних засад формування у майбутніх психологів реалістичних професійних домагань, розробленні та експериментальній перевірці моделі реалізації цього процесу.

Зміст роботи свідчить про зреалізованість передбачень пошукачки, що реалістичність професійних домагань майбутніх психологів забезпечується впровадженням розробленої і теоретично обґрунтованої моделі формування означеного утворення у магістрантів галузі «Психологія», яка спрямована на формування та розвиток його мотиваційно-цільового, знаннєвого, особистісно-технологічного компонентів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Рецензована дисертаційна робота Коваль Діани Володимирівни є узагальненням основних напрямів досліджень науководослідної лабораторії інноваційних методів навчання та кафедри інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи ВНЗ «Університету імені Альфреда Нобеля», проведених у межах комплексних наукових тем «Модернізація професійно-педагогічної освіти в Україні в умовах інтеграції до світового освітнього простору» (державний реєстраційний номер 0112U002287) і «Теоретичні та методичні засади моделювання компетентнісної професійної освіти у контексті євроінтеграції» (державний реєстраційний номер 0117U000784). Тему

затверджено вченою радою ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля» (протокол № 3 від 30 травня 2019 р.).

Ступінь обґрунтованості та достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Назва дисертаційної роботи Коваль Діани Володимирівни відповідає її змісту. Усі наукові положення дисертації, сформульовані висновки є обґрунтованими та достовірними, базуються на достатній кількості фактичного матеріалу (до експерименту було залучено 233 магістранти університету імені Альфреда Нобеля, які навчались за освітньо-професійною програмою «Консультавання та реабілітаційна робота» зі спеціальності 053 «Психологія»). Використані методи дослідження: теоретичні – аналіз, узагальнення та систематизація наукових положень з метою розробки теоретичних засад формування у майбутніх психологів реалістичних професійних домагань; емпіричні: діагностичні (анкетування, бесіда, тестування); обсерваційні (спостереження, самоспостереження) з метою визначення у магістрантів рівня сформованості реалістичних професійних домагань; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний) з метою визначення ефективності впровадження моделі формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів у процесі магістерської підготовки; методи математичної статистики для визначення статистичної значущості отриманих результатів у ході експериментальної роботи відповідають високому науково-методичному рівню та поставленій меті і завданням.

Наукова новизна отриманих результатів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що пошукачка уперше розробила, теоретично обґрунтувала й експериментально перевірила модель формування у майбутніх психологів реалістичних професійних домагань на підставі особистісно-орієнтованого, системно-стратегіального, ресурсного, компетентісно-середовищного наукових підходів, що містить концептуальний, змістово-діяльнісний, результативно-оцінний складники; визначила стратегії формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів у процесі

магістерської підготовки: актуалізація мотивації самовиявлення, інформаційна оперативність, активність професійного самовиявлення; уточнила й конкретизувала понятійно-категоріальний апарат досліджуваної проблеми («особистісні домагання», «професійні очікування й домагання», «види професійної реалізації психолога», «кар'єра психолога», «реалістичність професійних домагань психолога», «модель», «модель формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів»); удосконалила зміст, методи та технології (веб-квест, стратегічне та тактичне планування (спосіб ментальних карт та матриці Ейзенхауера), рефлексивне опитування, аналіз результатів працевлаштування та самовдосконалення, індивідуальні консультації) та форми взаємодії (лекційні, семінарські, тренінгові заняття, взаємодія зі стейкхолдерами), спрямовані на розвиток мотиваційно-цільового, знаннєвого, особистісно-технологічного компонентів сформованості реалістичних професійних домагань майбутніх психологів.

У дисертаційному дослідженні набули подальшого розвитку наукові уявлення про сутність, структуру, компоненти, показники й рівні сформованості реалістичних професійних домагань майбутніх психологів; діагностичний інструментарій оцінювання рівнів зазначеного утворення.

Теоретичне значення одержаних результатів.

Результатом ретельно виконаного Коваль Діаною Володимирівною теоретичного аналізу досліджуваної проблеми стало доведення, що домагання відображають вибір цілей та рівень їх складності на основі усвідомлення власної готовності до їх досягнення. Здобувачка обґрунтувала, що в аспекті означеного домагання особистості поділяють на реалістичні (ті, що обумовлені наявними у людини здібностями та ресурсами) та нереалістичні, спричинені сильним бажанням досягнення будь-чого за умови відсутності адекватних ресурсів для досягнення ефективного результату. Доведено, що рівень домагань особистості виявляється у спонукальній (мотивація до бажаної діяльності) та оцінній (критерій вибору, еталон, на який орієнтується особистість у власних виборах) функціях.

На основі вивчення наукової літератури чітко визначено та структуровано категоріальний апарат дослідження, що складається з таких дефініцій, які створюють системне розуміння процесу формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів у процесі магістерської підготовки психологів, а саме «особистісні домагання», «професійні очікування й домагання», «види професійної реалізації психолога», «кар'єра психолога», «реалістичність професійних домагань психолога», «модель», «модель формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів».

Дисертанткою слушно з'ясовано, що поняття домагання в психології тісно пов'язане із самооцінкою, зокрема у контексті мотивації досягнення особистості, а закономірності перебігу означених процесів впливають на вибір людиною реальної цілі, передбачення нею заздалегідь результатів досягнення через співвіднесення своїх можливостей з об'єктивними умовами досягнення.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробці та впровадженні моделі формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів, що може бути покладена в основу моделювання відповідного процесу для магістрантів, які навчаються за спеціальністю 053 «Психологія»; інтеграції способів і прийомів інформальної освіти у процес професійної підготовки майбутніх психологів. Основні положення дисертації можуть бути використані для подальшого вдосконалення теорії та практики професійної психолого-педагогічної освіти, зокрема при розробці посібників, програм спецкурсів для студентів, магістрантів та аспірантів з питань ефективності процесів їх професійної реалізації, в системі підвищення кваліфікації та перепідготовки психологів і їх практичній діяльності.

Обсяг та структура роботи, оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Дисертаційна робота Коваль Діани Володимирівни є завершеною науковою працею, що викладена українською мовою на 267 сторінках комп'ютерного набору, з яких 178 сторінок займає основний зміст і складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, що містить 213 найменувань, в тому числі 22 іноземними

мовами, 5 додатків, які викладені на 48 сторінках. Дисертацію проілюстровано 18 таблицями та 6 рисунками.

У «Вступі» авторкою обґрунтована актуальність теми дисертаційної роботи, чітко сформульована мета дослідження, яка полягала у обґрунтуванні теоретичних засад формування у майбутніх психологів реалістичних професійних домагань, розробці та експериментальній перевірці моделі реалізації цього процесу. Для вирішення мети дисертанткою сформульовано 5 завдань, які адекватні поставленій меті, визначені наукова новизна і практичне значення отриманих результатів. Наведені дані щодо особистого внеску здобувачки, впровадження результатів дослідження у практику, апробації та публікацій.

У першому розділі – «Теоретичні питання формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів у процесі магістерської підготовки» – результатом ретельно виконаного Коваль Діаною Володимирівною теоретичного аналізу досліджуваної проблеми стало доведення, що домагання відображають вибір цілей та рівень їх складності на основі усвідомлення власної готовності до їх досягнення.

На основі вивчення наукової літератури чітко визначено та структуровано категоріальний апарат дослідження, що складається з таких дефініцій, які створюють системне розуміння процесу формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів у процесі магістерської підготовки психологів.

Дисертанткою слушно з'ясовано, що поняття домагання в психології тісно пов'язане із самооцінкою, зокрема у контексті мотивації досягнення особистості, а закономірності перебігу означених процесів впливають на вибір людиною реальної цілі, передбачення нею заздалегідь результатів досягнення через співвіднесення своїх можливостей з об'єктивними умовами досягнення. Погоджуємося з дисертантом, щодо науково обґрунтованого визначення професійних домагань, а саме, що професійні домагання особистості визначаємо як утворення, яке формується на засадах життєвих домагань, що в свою чергу представляють ставлення людини до себе як соціальної одиниці: виокремлення важливих аспектів соціальної реалізації, усвідомлення власних цінностей, цілей,

шляхів їх реалізації; усвідомлення та активізація відповідних ресурсів як інструментів досягнення мети. Особливості виявлення професійних домагань пов'язані із процесом дорослішання особистості і деталізуються у домаганнях щодо вибору професії, працевлаштування, реалізації та актуалізації у професії.

У цьому розділі унаслідок наукового пошуку доведено, що домагання відображають вибір цілей та рівень їх складності на основі усвідомлення власної готовності до їх досягнення. В аспекті означеного домагання особистості поділяють на реалістичні (ті, що обумовлені наявними у людини здібностями та ресурсами) та нереалістичні, спричинені сильним бажанням досягнення будьчого за умови відсутності адекватних ресурсів для досягнення ефективного результату. Доведено, що рівень домагань особистості виявляється у спонукальній (мотивація до бажаної діяльності) та оцінній (критерій вибору, еталон, на який орієнтується особистість у власних виборах) функціях.

У другому розділі – «Чинники формування реалістичних професійних домагань майбутнього психолога» – визначення суті життєвих й професійних домагань особистості та особливостей виявлення професійних домагань майбутніх психологів дозволило **Коваль Діани Володимирівни** виокремити змістово-технологічні чинники формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів у процесі магістерської підготовки, найбільш ефективними із яких визначили стратегії реалізації професійних домагань, які спираються з одної сторони – на теоретичні засади вивчення змісту означеної наукової проблеми, а з іншої – на особливості професійних можливостей, представлених у видах діяльності психолога: актуалізації мотивації самовиявлення майбутніх психологів пов'язаної з узгодженням змістових мотивів самовиявлення особистості у професії із реальними професійними завданнями у різних видах діяльності психолога; інформаційної оперативності – яка пливає на формування знанневого компоненту реалістичних професійних домагань майбутніх психологів; активності особистості у професійному самовиявленні, що може бути реалізовано через застосування відповідної стратегії, яка прогностично впливатиме на формування особистісно-технологічного компоненту реалістичних

професійних домагань майбутнього психолога.

Результатом всебічного аналізу **Коваль Діани Володимирівни** змістово-технологічні чинників формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів у процесі магістерської підготовки стало обґрунтоване визначення основних способів реалізації означених стратегій.

Виокремлені стратегії дисертантка логічно узгодила із компонентами реалістичних професійних домагань майбутніх психологів та техніками реалізації означених стратегій: актуалізація мотивації самовиявлення – із мотиваційно-цільовим компонентом – через застосування рефлексивного опитування; аналізу анкет; роботи з ціннісно-професійною спрямованістю; інформативної оперативності – із знаннєвим компонентом – способами технологій веб-квесту, ознайомлення зі змістом нормативної бази діяльності психолога, комунікації із зарубіжними спільнотами психологів, перспективної рефлексії; активності у професійному самовиявленні – із особистісно-технологічним компонентом – через застосування порівняльного аналізу змісту вакансій та резюме психологів, технологій самовдосконалення (активність у набутті soft skills), технологій стратегічного та тактичного планування кар'єри.

Третій розділ дисертації – «Обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності моделі формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів у процесі магістерської підготовки» присвячений обґрунтуванню та експериментальній перевірці моделі формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів. Модель представлена як спеціально організована взаємодія учасників педагогічного процесу, що забезпечує когнітивно-практичну готовність майбутніх психологів до професійної реалізації на основі виявлення реалістичних професійних домагань.

Здобувачка визначила складники означеної моделі: концептуально-цільовий, змістово-діяльнісний, особистісно-технологічний та результативно-оцінний. Визначено засадничі положення моделі формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів у процесі магістерської підготовки: особистісно-орієнтований, системно-стратегіальний, ресурсний, компетентнісно-

середовищний наукові підходи; принципи практикоорієнтованості, урахування кризової насиченості, моделювання професійної реальності, долання перешкод, особистісної мобільності. Представлено сутність змістово-процесуального складника як конструювання цілісної педагогічної взаємодії, яка забезпечує формування реалістичних професійних домагань студентів способами інформальної освіти, що включають, взаємодію із стейкхолдерами, постійно діючий семінар-тренінг «Працевлаштування психолога» із обговорень нагальних питань працевлаштування; майстер-класи із навчання самопрезентації майбутніх психологів у процесі пошуку роботи; індивідуальні консультації з організації рефлексії результатів реального працевлаштування.

Здобувачка довела дієвість означених способів педагогічної взаємодії для розвитку у студентів найнеобхідніших у професійній діяльності компетенцій: рефлексії, самоаналізу, аналізу результатів діяльності, стратегічного та тактичного планування кар'єри, а також активність у набутті soft skills. У третьому розділі розкрито сутність проведення констатувального, формувального, контрольного етапів педагогічного експерименту.

На основі зіставлення отриманих результатів, їх кількісного і якісного аналізу виявлено, що практична реалізація моделі формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів призвела до суттєвих статистично значущих змін у рівні реалістичності професійних домагань магістрантів експериментальних груп. Узагальнення результатів педагогічного експерименту дозволяє стверджувати, що мета дисертаційного дослідження **Коваль Діани Володимирівни** досягнута. Завдання, поставлені в межах даної дисертаційної роботи, розв'язані. Узагальнення результатів експериментальної роботи, їх кількісний і якісний аналіз свідчать про ефективність упровадженої моделі формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів у процесі магістерської підготовки.

Чітку логічну структурованість роботи забезпечують лаконічні висновки та узагальнення. Автор вдало окреслює перспективні напрями подальшого дослідження даної проблеми.

У мовностилістичному оформленні дисертації враховано особливості наукового стилю мовлення.

Список використаних джерел оформлений відповідно до сучасних вимог ДАК МОН України. Серед них переважають публікації останніх 10 років.

Рекомендації щодо використання результатів дослідження.

Дисертаційна робота Коваль Діани Володимирівни має вагоме практичне значення. Впровадження результатів виконаного дослідження дозволить покращити ефективність формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів у процесі магістерської підготовки.

Зауваження, пропозиції та недоліки щодо змісту і оформлення дисертації.

Дисертаційна робота Коваль Діани Володимирівни «Формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів у процесі магістерської підготовки» стала результатом методологічно грамотно спланованого та виконаного наукового дослідження, зокрема в напрямку пошуку ефективних шляхів практичної реалізації проблеми формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів у процесі магістерської підготовки.

Отже, дисертаційна робота Коваль Діани Володимирівни розв'язує науково-практичну задачу щодо підвищення ефективності формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів. Кожен елемент результатів дослідно-експериментальної роботи знайшов свою апробацію (про це свідчать теми численних публікацій автора, в яких відображено основні ідеї виконаного наукового дослідження). Особливої уваги заслуговує цілісність дослідження, його композиційна структура й логічна довершеність; збалансованість висновків; логічність та коректність організованого експериментального дослідження підтверджена обґрунтованістю теоретичних підвалин та їх аргументованим використанням на кожному етапі експерименту.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації).

За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації Коваль Діани Володимирівни не було виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату,

фабрикації та фальсифікації. У роботі не було ідентифіковано ознак чи наслідків цілеспрямованих маніпуляцій з алфавітом, зміни чи заміни літер, прихованого тексту тощо. Подані до захисту наукові досягнення є власним напрацюванням пошуковача, текст дисертації є оригінальним. Виявлені за допомогою програми Unicheck текстові цитування мають відповідні посилання на першоджерела, внесені до списку літературних джерел. Співпадиння в тексті не мають ознак плагіату.

Таким чином, дисертаційна робота Коваль Діани Володимирівни визначається самостійною оригінальною працею та не містить порушень академічної доброчесності.

Зауваження, пропозиції та недоліки щодо змісту і оформлення дисертації.

Принципових зауважень до змісту й оформлення дисертації немає.

Під час аналізу змісту роботи та вивчення матеріалів дисертації виявлено поодинокі орфографічні помилки та технічні стилістичні огріхи в формулюваннях, які не носять принципового характеру і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, а також не знижують її наукової цінності. Основні наукові положення та висновки автора не підлягають сумніву.

При вивченні дисертаційної роботи, в порядку наукової дискусії, до автора виникло кілька питань:

1. У дисертаційному дослідженні вказано, що зростання показників завищеної актуальної професійної самооцінки (фахових можливостей) відбувається по мірі зростання у студентів досвіду їх фахового навчання, а отже, формуються ілюзії досягнення професіоналізму. При цьому професійна самооцінка студентів у більшості опитаних стабілізується і стає адекватною упродовж навчання, однак корекції потребує саме неадекватно завищена самооцінка фахового потенціалу.

Оскільки наразі існує практика, що випускники бакалаврату мають можливість продовжити навчання через перехресний вступ, тобто здобути освітньо-кваліфікаційний рівень за іншої спеціальності, можна б було розкрити

питання, чи існує певна тенденція до заниженої актуальної професійної самооцінки психологів-магістрів, що вступили на спеціальність з інших спеціальностей. Якими засобами можна скорегувати їх самооцінку і підвищити рівень професійних домагань.

2. Вбачається, що можна б було у дослідженні присвятити місце розкриттю ролі транспрофесіоналізму як інтегративної якості особистості, що включає гнучкість у вирішенні проблем працевлаштування та відображає здатність і готовність до освоєння міжпрофесійних видів діяльності через самоосвіту. Позаяк, на нашу думку, формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів у процесі магістерської підготовки та їх професійна реалізація відбувається ефективніше, коли психолог-магістр готовий до транс професіоналізму в системі чи підвищення кваліфікації, чи перепідготовки психологів.

3. На нашу думку, цінність дослідження можливо було б підсилити за рахунок представлення деяких особливостей формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів-викладачів вищих навчальних закладів з метою кращого розуміння деяких суперечностей, що полягають у певній нереалізованості починаючих викладачів у практичній психологічній діяльності.

Однак, висловлені зауваження і побажання мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої роботи, яка є концептуальним цілісним дослідженням, що має беззаперечну наукову новизну, теоретичне і практичне значення, а його результати є прогностичними.

Загальний висновок.

Аналіз дисертації, опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дослідження Коваль Діани Володимирівни «Формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів у процесі магістерської підготовки», є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 №40 (із змінами, внесеними

згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.); п. 10 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 № 167, Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами, внесеними відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 року № 341), а її автор Коваль Діана Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями), 01 – Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
професор кафедри психології
Державного вищого навчального закладу
«Ужгородський національний університет»

Вікторія СІНИШИНА

Вікторія

СІНИШИНА

Автор цифрового підпису

Вікторія СІНИШИНА

Дата: 2023.03.02 13:54:08

+02'00'